

महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको दोस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजनाको मध्यावधि मूल्यांकनको अवधारणापत्र

परिचय

महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको कार्यसम्पादनलाई प्रभावकारी र नतिजामुखी बनाउन आर्थिक वर्ष २०६८/०६९ देखि योजनाबद्ध रूपमा संस्थागत सुधारका प्रयासहरूको थालनी गरेको हो। त्यसपूर्व पनि महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमा संस्थागत सुधारका प्रयासहरू हुँदै नभएका भन्ने होइनन्। वार्षिक कार्यक्रमको तर्जुमा गरी सोही वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम संस्थागत र व्यावसायिक सुधारतर्फ प्रयासरत महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको उक्त प्रयास अपूर्ण भएको महसुस गरी आर्थिक वर्ष २०६८/०६९ देखि योजनाबद्ध रूपमा केही दूरगामी लक्ष्यसहितका प्रयासहरूको थालनी गरियो। परिणाम स्वरूप आर्थिक वर्ष २०६८/०६९ देखि २०७२/०७३ सम्मको प्रथम पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना कार्यान्वयनको अनुभवसहित महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयले संस्थागत सुदृढीकरण र व्यावसायिकता विकासमा केन्द्रित भई दोस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना (२०७३।०७४-२०७७।०७८) तर्जुमा गरी कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ।

महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयले सम्पादन गर्ने कार्यहरू प्रभावकारी र परिणाममुखी बनाई संविधान तथा कानूनद्वारा सुम्पिएका जिम्मेवारी राज्य, समाज र नागरिकको अपेक्षा अनुसार प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्नका लागि महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय तथा मातहतका सरकारी वकील कार्यालयहरूको विद्यमान वस्तुस्थितिको विश्लेषण गरी सवल र कमजोर (Strength and Weakness) पक्षहरू तथा अवसर र चुनौतीहरू (Opportunity and Threat) को पहिचान गरी संस्थागत सुदृढीकरणका लागि दोस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजनाको तर्जुमा गरिएको हो। महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र मातहतका सरकारी वकील कार्यालयहरूले जनताका अपेक्षा र संवैधानिक तथा कानूनी जिम्मेवारी अनुरूपको कार्य निश्चित समय सीमा भित्र सम्पादन गर्न सकियोस् भनी रणनीतिक योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको हो।

दोस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना दुई वर्ष पुरा भई तेस्रो वर्ष कार्यान्वयनको क्रममा रहेको छ। तेस्रो वर्ष समेत करिब दुई तिहाई समय समाप्त भएको छ। योजनाको कार्यान्वयनको अवस्थाका बारेमा पनि समीक्षा गरी योजनाको कार्यान्वयनबाट हासिल भएका उपलब्धि र योजनाले प्रक्षेपण गरेका तर कार्यान्वयन हुन बाँकी रहेका कार्यक्रमहरूको मूल्यांकन गर्ने र बाँकी दुई वर्षमा गर्न सकिने रणनीति र क्रियाकलापहरू पहिचान गर्ने उद्देश्यले यो मध्यावधि मूल्यांकन गर्न लागिएको हो।

निर्देशक समिति, मूल्यांकन समिति र कार्य समूह

मध्यावधि मूल्यांकनका लागि तीन तहको समितिहरू गठन गरिएको छ। माननीय महान्यायाधिवक्ताज्यूको संयोजकत्वमा सबै नायब महान्यायाधिवक्ताज्यूहरू, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रपरिषद्को कार्यालय, अर्थ मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोगका प्रतिनिधिहरू, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयका मानव संसाधन महाशाखाका सहन्यायाधिवक्ता सदस्य र महान्यायाधिवक्ताज्यूको सचिवालयका सहन्यायाधिवक्ता सदस्य सचिव रहने गरी निर्देशक समिति बनेको छ। नायब महान्यायाधिवक्ता श्री पद्मप्रसाद पाण्डेयको संयोजकत्वमा सहन्यायाधिवक्ताहरू श्री श्यामकुमार भट्टराई, श्री रेवतीराज त्रिपाठी, श्री गोपाल प्रसाद रिजाल, श्री संजीवराज रेग्मी, श्री रमादेवी पराजुली, श्री खेमराज ज्ञवाली र श्री उद्धवप्रसाद पुडासैनी रहनु भएको मध्यावधि मूल्यांकन

समिति रहेको छ । सो समितिमा प्रा.डा. श्री श्रीकृष्ण श्रेष्ठ र पूर्व नायब महान्यायाधिवक्ता श्री नरेन्द्रप्रसाद पाठक विज्ञ सदस्यको रूपमा रहनु भएको छ । उपन्यायाधिवक्ता श्री महेश प्रसाद खत्रीको संयोजकत्वमा उपन्यायाधिवक्ता श्री सोमकान्त भण्डारी, शाखा अधिकृतहरु श्री सविता शर्मा, श्री रोशी भण्डारी, श्री नुमराज खनाल, श्री पुष्पराज बाँस्तोला र नायब सुब्बा श्री चन्दन ठाकुर रहेको कार्य समूह गठन गरी योजनाको मूल्यांकन कार्य प्रारम्भ गरिएको छ ।

मूल्यांकन विधि

योजनाको मध्यावधि मूल्यांकनका लागि देहायका विधिहरु अवलम्बन गरिने कार्यक्रम छ :

- निर्देशक समितिको निर्देशन
- रणनीतिक योजना कार्यान्वयनसम्बन्धी सरकारी वकील कार्यालयबाट विवरण संकलन
- सरोकारवालाहरूसँगको परामर्श कार्यक्रम (सबै तहको प्रतिनिधित्व हुने गरी सरकारी वकील तथा कर्मचारीहरूसँगको परामर्श, माननीय न्यायाधीशहरु, अनुसन्धान अधिकृतहरु, योजनाविद्, कानून व्यावसायीहरु, प्रशिक्षण प्रदायक निकायहरु आदि)
- प्रादेशिक परामर्श बैठक (तीन स्थानमा : विराटनगर, पाल्पा र धनगढी)
- योजना, प्रतिवेदन र निर्देशन एवम् अदालतबाट जारी भएका आदेशहरुको सर्वेक्षण
- नयाँ कानूनले थप गरेका जिम्मेवारीहरु
- पूर्व महान्यायाधिवक्ता तथा पूर्व नायब महान्यायाधिवक्ताहरूसँग छलफल
- राष्ट्रिय कार्यशालाको आयोजना

योजनाको परिदृश्य

व्यावसायिक, प्रभावकारी र जनविश्वास प्राप्त संस्थाको रूपमा स्थापित भई कानूनको शासनको प्रबर्द्धन गर्नु महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको परिदृश्य हुनेछ ।

योजनाको परिलक्ष्य

फौजदारी मुद्दाको अनुसन्धानमा नेतृत्वदायी भूमिका, स्वच्छ र प्रभावकारी अभियोजन तथा सुदृढ प्रतिरक्षा प्रणाली एवम् व्यावसायिक कानूनी राय प्रदान गर्ने संस्थाको रूपमा विकास गर्नु महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको परिलक्ष्य हुनेछ ।

मूल्यहरु

स्वच्छ सुनुवाइ, कानूनको शासन, कानून र न्यायका मान्य सिद्धान्तको अवलम्बन, मानव अधिकार र वैयक्तिक स्वतन्त्रताको सम्मान संरक्षण र प्रबर्द्धन, सार्वजनिक हितको संरक्षण, पीडित मैत्री र न्यायमा पहुँच, व्यावसायिक स्वायत्तता र उन्मुक्ति, उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता, निरन्तर सुधार र सिकाइ, नैतिकता र सदाचार, लैंगिक मैत्री र विविधताको सम्बोधन, समावेशिता ।

योजनाका लक्ष्य र रणनीतिहरू

प्रस्तुत योजनामा चार वटा लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ । उक्त लक्ष्य प्राप्त गर्नका लागि २९ वटा रणनीतिहरू र सोको कार्यान्वयनका लागि विभिन्न २१८ वटा क्रियाकलापहरू निर्धारण गरिएको छ :

लक्ष्य १: सरकार वादी मुद्दाको अभियोजनलाई वस्तुगत र प्रभावकारी बनाउने,

लक्ष्य प्राप्तिका रणनीतिहरू

- स्वच्छ सुनुवाइका आधारभूत मान्यता अनुरूप सरकारी वकीलको भूमिका प्रभावकारी बनाउने,
- शंकित (suspect) का आधारभूत अधिकारहरूको संरक्षण गर्ने,
- सरकार वादी मुद्दाको अनुसन्धानलाई वस्तुगत र प्रभावकारी बनाउन सरकारी वकीलको नेतृत्वदायी भूमिका स्थापित गर्ने,
- वस्तुगत प्रमाणका आधारमा अभियोजन गर्ने,
- न्यायमा पहुँच अभिवृद्धि गर्न पीडित र साक्षीको संरक्षण गर्ने,
- अभियोजन कार्यको प्रभावकारी अनुगमन गर्ने ।

लक्ष्य २: सरकार वादी मुद्दा र रिटको प्रतिरक्षामा प्रभावकारी प्रतिनिधित्व गर्ने,

लक्ष्य प्राप्तिका रणनीतिहरू

- मुद्दासँग सम्बन्धित साक्षी, प्रमाणको प्रस्तुती र परीक्षण प्रभावकारी रूपमा गर्ने,
- मुद्दाको मिसिल अद्यावधिक गर्ने,
- पुनरावेदन तथा निवेदन गर्ने नगर्ने सम्बन्धी प्रस्तावको सञ्चार एवं निर्णय प्रक्रिया स्वचालित बनाउने,
- सरकार वादी र सरकारको हक, हित र सरोकार रहेका मुद्दा र रिटमा प्रतिनिधित्व प्रभावकारी रूपमा गर्ने,

लक्ष्य ३: सरकारी वकीलको पेशालाई व्यावसायिक बनाउने,

लक्ष्य प्राप्तिका रणनीतिहरू

- सरकारी वकील तथा अन्य कर्मचारीको नियुक्ति, सेवा, शर्त सम्बन्धी कानूनको तर्जुमा गरी लागू गराउन पहल गर्ने,
- सरकारी वकीलहरूको स्वतन्त्रता र उन्मुक्तिको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने,
- सरकारी वकीलहरूलाई विषयगत विशिष्टीकरण गर्ने,
- कार्यबोझका आधारमा जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने,
- सरकारी वकील कार्यालयहरूमा कार्यरत कर्मचारीको क्षमता विकास गर्ने,
- कानूनी राय प्रदान गर्न संस्थागत क्षमता विकास गर्ने,
- क्षमता विकासका लागि निरन्तर सिकाइ विधि अवलम्बन गर्ने ।

लक्ष्य ४: महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय तथा मातहत सरकारी वकील कार्यालयहरूको संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने ।

लक्ष्य प्राप्तिका रणनीतिहरू

- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र मातहतका सरकारी वकील कार्यालयहरूको संगठनात्मक संरचना पुनरावलोकन गर्ने

- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र मातहतका सरकारी वकील कार्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार विकास गर्ने,
- सरकारी वकील कार्यालयहरूको कार्यसम्पादनलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधि पद्धतिमा आवद्ध गर्ने,
- सरोकारवालाहरूसँगको समन्वयलाई प्रभावकारी बनाउने,
- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र मातहतका सरकारी वकील कार्यालयहरूबाट हुने सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय बनाउने,
- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय तथा मातहतका सरकारी वकील कार्यालयमा पुस्तकालय स्थापना र व्यवस्थापन गर्ने,
- मानव संसाधनको व्यवस्थापन र विकास गर्ने
- अभियोजन प्रशिक्षण केन्द्रको संस्थागत विकास गर्ने,
- अपराधशास्त्रीय अनुसन्धान केन्द्र स्थापना गरी संस्थागत गर्ने,
- अनुसन्धान तथा प्रकाशन महाशाखाको स्थापना र सुदृढीकरण गर्ने,
- सरकारी वकील कार्यालयको सुरक्षा व्यवस्था गर्ने
- योजना कार्यान्वयन संयन्त्र निर्माण र कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली सुदृढ बनाउने ।

योजनाले प्रक्षेपण गरेको बजेट

योजनाले आगामी पाँच वर्षका लागि योजना कार्यान्वयन गर्न ३ अर्ब ८१ करोड ९० लाख ४५ हजार बजेट प्रक्षेपण गरेको छ । पहिलो वर्षका लागि योजनाले प्रक्षेपण गरेको रकम रु ८४,९२,७४,०००।- मध्ये करिब ५४ प्रतिशत रकम मात्र प्राप्त हुन सक्यो । सवारी साधन खरिदका लागि भएको निकाशाका आधारमा यो प्रतिशत देखिएको हो । दोस्रो वर्षका लागि प्रक्षेपित वार्षिक बजेट ८६ करोड ३४ लाख ९९ हजार मध्ये ३०.९४ प्रतिशत बजेट प्राप्त भयो । त्यसका अतिरिक्त केही कार्यक्रमका लागि सहयोगी निकायहरूको सहयोग प्राप्त भयो । कतिपय कार्यक्रमहरू महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयका जनशक्तिबाट विना बजेट पनि सम्पन्न गर्न सकिएको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७५।०७६ का लागि प्रक्षेपित वार्षिक बजेट ९२ करोड ५० लाख २४ हजार मध्ये ३१ करोड ८२ लाख (३४.३९) प्रतिशत) बजेट प्राप्त भएको छ । महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको निर्धारित बजेट सिलिडभिन्न रही कार्यक्रम तयार गर्नु पर्ने भएकोले अपेक्षित रकम प्राप्त हुन नसकेको हो भने प्राप्त बजेट समयमा सदुपयोग गर्न नसक्दा पनि बजेट वृद्धि हुन नसकेको अवस्था हो । आर्थिक वर्षको अन्त्यमा खर्च गर्ने परिपाटी अन्त्य गरी सन्तुलित रूपमा कार्यक्रम सञ्चालन गरी खर्च गर्न सकेमा थप बजेट प्राप्त गर्नका लागि सकारात्मक आधार बन्न सक्ने अवस्था रहन्छ ।

पहिलो वर्षको समीक्षा

महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको दोस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना कार्यान्वयनको पहिलो वर्ष आर्थिक वर्ष २०७३।०७४ मा अर्धवार्षिक तथा वार्षिक समीक्षा गरिएको छ । समग्रमा आ.व. २०७३।०७४ का लागि महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको वार्षिक कार्ययोजनामा १५४ वटा कार्यक्रम रहेकोमा ती कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको अवस्था हेर्दा कार्यान्वयन भएका ५४ वटा (करिब ३५ प्रतिशत), आंशिक कार्यान्वयन भएका ४० वटा (करिब २६ प्रतिशत), कार्यान्वयनको अन्तिम चरणमा रहेका २ वटा (करिब १ प्रतिशत), कार्यान्वयन प्रारम्भ भएका, ६ वटा (करिब ४ प्रतिशत), कार्यान्वयन नभएका ५२ वटा (करिब ३४ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ ।

दोस्रो वर्षको समीक्षा

रणनीतिक योजनाको दोस्रो वर्षमा ४४.७ प्रतिशत क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन भएका छन् । २१.०५ प्रतिशत क्रियाकलापहरु आंशिक कार्यान्वयन भएका छन् । ३४.२१ प्रतिशत क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन गर्न बाँकी नै रहेको देखिएको छ ।

हालसम्मको प्रगतिको अवस्था

रणनीतिक योजनाको कार्यान्वयनको २०७५ चैत्र मसान्त सम्मको अवस्थाको संख्यात्मक प्रगतिको अवस्था यसप्रकार रहेको छ :

कार्यान्वयनको अवस्था	कार्यान्वयन भएका	आंशिक कार्यान्वयन भएका	कार्यान्वयन हुन बाँकी	जम्मा
लक्ष्य १	३४	४	९	४७
लक्ष्य २	१७	२	७	२६
लक्ष्य ३	२१	४	११	३६
लक्ष्य ४	५९	१९	३१	१०९
जम्मा	१३१	३९	५८	२१८
प्रतिशत	६०.०९	१७.८८	२६.६०	१००

समग्रमा योजना कार्यान्वयनको अवस्था हेर्दा कुल २१८ क्रियाकलाप मध्ये १३१ वटा (६०.०९ प्रतिशत) कार्यान्वयन भएको, ३९ वटा (१७.८८ प्रतिशत) आंशिक कार्यान्वयन भएको र ५८ वटा (२६.६० प्रतिशत) कार्यान्वयन नभएको अवस्था देखिएको छ ।

नीतिगत प्रतिबद्धता

योजना कार्यान्वयनको विषयलाई नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम र बजेटमा भनिएको छ : महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको रणनीतिक योजना कार्यान्वयन गर्दै सरकार वादी मुद्दाको अनुसन्धान र अभियोजनलाई थप प्रभावकारी बनाइने छ ।

राष्ट्रिय योजनामा सम्बोधन

चौधौं योजनामा समेत रणनीतिक योजना कार्यान्वयनका लागि प्रतिबद्धता प्रकट भएको छ । यी विषयले महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको संस्थागत सुधारमा सरकारको तर्फबाट सहयोग प्राप्त हुने अपेक्षा राख्न सकिन्छ । महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको वार्षिक कार्यक्रमलाई दोस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजनासँग आबद्ध गरिएको छ । पन्ध्रौं योजनाको आधारपत्रमा प्रभावकारी अभियोजन, सुदृढ प्रतिरक्षालाई न्याय प्रणालीको लक्ष्यको रूपमा राखिएको छ । वस्तुगत र वैज्ञानिक प्रमाणमा आधारित अपराध अनुसन्धान, अभियोजन र प्रतिरक्षा प्रणाली विकास गरी पीडित पक्ष र सरकारी पक्षका साक्षीको संरक्षण एवम् अपराध पीडितलाई न्याय दिई दण्डहीनताको अन्त्य गर्ने उद्देश्य लिइएको छ । अपराध अनुसन्धानमा वैज्ञानिक पद्धतिको प्रयोगलाई बढाउँदै लैजाने, विधिविज्ञान प्रयोगशालालाई प्रादेशिक तहमा विस्तार गर्ने, हेलो साक्षी कार्यक्रम, इ-एटर्नी कार्यक्रम, समुदायमा सरकारी वकील कार्यक्रम सञ्चालनमा ल्याइने र पीडित मैत्री कक्षको विस्तार गरिने कार्यनीति रहेको छ । साथै कार्यनीतिमा सरकारी वकील कार्यालयको संस्थागत क्षमता सुदृढ गरिने विषय समेत समावेश भएको छ । सरकारी वकीलको पेशालाई व्यावसायिक बनाई थप स्वायत्तता प्रदान गरिने, सरकारी वकीलको सेवा शर्तसम्बन्धी कानून तर्जुमा गरी विषयगत आधारमा सरकारी वकीलको विशिष्टीकरण गरिनेसमेतका विषय आधारपत्रको कार्यनीतिमा समावेश भएका छन् । योजनाले अभियोजन पक्ष सुदृढ भई सरकार वादी मुद्दामा सफलताको दर वृद्धि हुने अपेक्षा राखिएको छ ।

योजना कार्यान्वयनबाट हासिल भएका उपलब्धि

योजना कार्यान्वयनको हालसम्मको अवस्था हेर्दा अपेक्षित प्रगति हुन नसकेको भए पनि उपलब्धि सन्तोषजनक नै रहेको देखिन्छ । चार वटा लक्ष्यहरूले निर्धारण गरेका रणनीतिहरूले प्रक्षेपण गरेका क्रियाकलापहरूबाट हासिल भएका प्रमुख कार्यहरू यसप्रकार रहेका छन् :

लक्ष्य १ सँग सम्बन्धित

- स्वच्छ सुनुवाइ सम्बन्धी स्रोत सामग्री प्रकाशन भएको छ ।
- स्वच्छ सुनुवाइ सम्बन्धी साइनपोष्टहरू तयार गरी सो मान्यताप्रति संस्थागत प्रतिबद्धता प्रकट भएको छ ।
- सरकारी वकीलको प्रशिक्षणमा स्वच्छ सुनुवाइ सम्बन्धी विषयलाई प्राथमिकतापूर्वक समावेश गरिएको छ ।
- सरकारी वकीलको सम्मेलन तथा अनुसन्धानकर्ता तथा अभियोजनकर्ताहरूको सम्मेलनमा स्वच्छ सुनुवाइको मान्यतालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता प्रकट गरिएको छ ।
- अर्धन्यायिक निकायको कार्य सम्पादन सम्बन्धी कानून बनाउन मस्यौदा सहितको सुझाव प्रस्तुत गरिएको छ ।
- शंकितका अधिकारको प्रत्याभूतिका लागि साइनपोष्ट प्रकाशन, कानून व्यावसायीसँगको भेटघाटको व्यवस्था, हिरासत कक्ष र कारागारको नियमित अनुगमन गर्ने समेतका कार्य भएका छन् ।
- सरकारी वकीलको काम कारवाहीलाई उत्तरदायी बनाउन उजुरी तथा गुनासो व्यवस्थापन निर्देशिका जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
- स्थानीयस्तरमा समन्वय समितिको व्यवस्था गरी अनुसन्धान र अभियोजनलाई प्रभावकारी बनाउने प्रयास गरिएको छ ।
- अभियोजन परीक्षण तथा कार्यालय अनुगमन सम्बन्धी निर्देशिका जारी गरी कार्य सम्पादनको अवस्थाको अनुगमनलाई व्यवस्थित बनाउने प्रयास गरिएको छ ।
- उपत्यकाका सरकारी वकील कार्यालयहरू र नमुना सरकारी वकील कार्यालयहरूमा सिस्टिभि जडान गरी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट अनुगमन गर्ने कार्यको सुरुवात गरिएको छ ।
- अभियोजन नीति र अभियोजन मापदण्ड जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
- पीडित तथा साक्षी सहायता निर्देशिका जारी गरी पीडितलाई न्यायिक प्रक्रियामा सहयोग गर्ने आधार निर्माण गरिएको छ ।
- पीडितको अधिकारका बारेमा साइनपोष्ट प्रकाशित गरिएको छ । हेलो साक्षी कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । पीडित मैत्री व्यवहार सम्बन्धी प्रशिक्षण प्रदान गरिएको छ । विभिन्न १० जिल्लामा पीडित मैत्री कक्ष थप गरी करिब ६० जिल्लामा सो कक्ष स्थापना भएको छ । यसै वर्ष १० जिल्लाका पीडित मैत्री कक्षको स्तरउन्नति गरिएको छ ।
- विशेष प्रकृतिका मुद्दामा पक्षको गोपनीयता कायम राख्ने विषयमा सरकारी वकीलहरूलाई प्रशिक्षण प्रदान गरिएको छ ।

लक्ष्य २ सँग सम्बन्धित

- सरकारी वकीलहरूलाई साक्षी परीक्षणका बारेमा प्रशिक्षण प्रदान गरिएको छ ।

- हेलो साक्षी कार्यक्रम सञ्चालन गरी न्यायिक प्रक्रियामा साक्षीको उपस्थितिका लागि सहजीकरण गरिएको छ ।
- सरकारी वकीलहरूलाई विधिविज्ञान सम्बन्धी प्रशिक्षण प्रदान गरिएको छ ।
- विधिविज्ञानसँग सम्बन्धित विज्ञहरूसँग समेत समन्वय कायम गर्ने प्रयास गरिएको छ ।
- सरकारी पक्षको प्रतिरक्षालाई प्रभावकारी बनाउन समन्वयका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको छ । सबै तहमा समन्वय कायम गर्न आग्रह गरिएको छ ।
- कार्यालयको अभिलेख व्यवस्थित गर्नका लागि दायरी कितावको नमुना उपलब्ध गराइएको छ ।
- मिसिलको विवरण अध्यावधिक गर्न मुद्दा व्यवस्थापन प्रणाली लागू गरी विद्युतीय अभिलेख व्यवस्थित गर्न थालनी गरिएको छ ।
- सरकारी वकीलहरूलाई बहस सीपसम्बन्धी प्रशिक्षण प्रदान गर्न थालिएको छ ।
- सरकारी वकीलको कार्य सम्पादनसँग सम्बन्धित नजिरहरू प्रकाशन गरिएको छ । सो नजिरलाई अध्यावधिक गर्ने कार्य भइरहेको छ ।
- लिखित जवाफ तयारी तथा प्रतिरक्षाका लागि विभिन्न तहमा समन्वय बैठक आयोजना गरिएको छ । केन्द्रीय तहमा केन्द्रीय तहका निकायहरूका फोकल पर्सनको विवरण तयार पारिएको छ ।

लक्ष्य ३ सँग सम्बन्धित

- सरकारी वकीलको सेवा शर्तसम्बन्धी कानूनको मस्यौदा तयार गरी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयमा पठाइएको छ ।
- सरकारी वकीलको आचार संहिता, २०७५ जारी भएको छ ।
- सरकारी वकीलको व्यासायिकता सम्बन्धी स्रोत सामग्री तयार गरिएको छ ।
- सरकारी वकीलको व्यावसायिकता र उन्मुक्ति सम्बन्धी विषय सरकारी वकीलको प्रशिक्षणमा समावेश गरिएको छ ।
- सरकारी वकीलको विशिष्टीकरणमा लागि मापदण्ड जारी गरी विभिन्न ७ वटा विषयमा पाठ्यक्रम स्वीकृत गरिएको छ । थप दुई विषयमा पाठ्यक्रम तयारीको क्रममा रहेको छ । संवैधानिक कानून, कर तथा राजस्व कानून र संगठित अपराध सम्बन्धी प्रशिक्षण सञ्चालन गरिएको छ ।
- कार्यबोझका आधारमा संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गरी दरबन्दी व्यवस्थापन गरिएको छ । संहिताले थप गरेको कार्यबोझका आधार नयाँ संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण भइरहेको छ ।
- सरकारी वकील तथा कर्मचारीहरूलाई प्रशिक्षण प्रदान गर्ने कार्यलाई नियमित कार्यक्रमको रूपमा सञ्चालन गरिएको छ । खासगरी संहिता कार्यान्वयन र सूचना प्रविधिसम्बन्धी प्रशिक्षण प्राथमिकतापूर्वक प्रदान गरिएको छ ।
- कानूनी राय दिग्दर्शन प्रकाशित भएको छ । कानूनी रायको विषय सरकारी वकीलको प्रशिक्षणमा समावेश गरिएको छ ।
- सरकारी वकीलको क्षमता विकासका लागि विभिन्न विषयमा छलफल श्रृंखला प्रारम्भ गरिएको छ ।
- अन्य देशको अभ्यासको बारेमा जानकारी लिनका लागि वैदेशिक प्रशिक्षण तथा अध्ययन तथा अवलोकन कार्यक्रम विस्तार गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

लक्ष्य ४ सँग सम्बन्धित

- सरकारी वकील कार्यालयको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गरी दरबन्दी पुनरावलोकन गरिएको छ । संहिताले थप गरेको कार्यबोझका आधारमा नयाँ सर्वेक्षण भइरहेको छ ।
- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको कार्य सञ्चालन निर्देशिका जारी भएको छ । सो निर्देशिका पुनरावलोकनको क्रममा रहेको छ ।
- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको भौतिक प्रोफायल तयार गरिएको छ । सो प्रोफायललाई अध्यावधिक गर्ने कार्य भइरहेको छ ।
- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयका लागि नयाँ भवन निर्माणको गुरुयोजना तयार गरी भवन निर्माण कार्य भइरहेको छ ।
- सरकारी वकील कार्यालयको भवन निर्माणका लागि मापदण्ड तयार गरी भवन निर्माणको कार्यलाई तिव्रतापूर्वक सञ्चालन गरिएको छ ।
- जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय, काठमाडौं र विशेष सरकारी वकील कार्यालयको कार्यालय भवन निर्माणका लागि जग्गा प्राप्त भई भवन निर्माणको कार्य प्रारम्भ भएको छ ।
- विद्युत नियमित नभएका सरकारी वकील कार्यालयहरूमा वैकल्पिक उर्जाको प्रबन्ध गरिएको छ ।
- नयाँ बन्ने सरकारी वकील कार्यालय भवनहरूमा सरकारी वकीलको आवासको प्रबन्ध गरिएको छ ।
- यातायातको साधन पुगेका सरकारी वकील कार्यालयहरूमा सवारी साधन पुर्याउने कार्यक्रम अन्तिम चरणमा रहेको छ ।
- सबै सरकारी वकील कार्यालयमा आधारभूत विद्युतीय उपकरणको प्रबन्ध गरिएको छ ।
- सरकारी वकील कार्यालयका काम कारवाहीलाई सूचना प्रविधि पद्धतिमा आबद्ध गर्ने प्रयास गरिएको छ । विभिन्न विषयमा सफ्टवेयरहरू निर्माण गरी डाटा प्रविष्टीको कार्य भैरहेको छ । इ एटर्नी कार्यक्रमको कार्यान्वयन भइरहेको छ । सरकारी वकील कार्यालयहरूलाई इन्टरनेटमा आबद्ध गर्ने कार्यक्रम रहेको छ ।
- कार्य सम्पादनमा सहजताका लागि सबै सरकारी वकीलहरूलाई ल्यापटप र इन्टरनेटको सुविधा उपलब्ध गराउने प्रयास गरिएको छ ।
- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको वेबसाइटमा सरकारी वकीलको कार्य सम्पादनसँग सम्बन्धित सामग्रीहरू प्रकाशन गरिएको छ । सबै सरकारी वकील कार्यालयहरूले आफ्नो वेबसाइट सञ्चालनमा ल्याउने कार्यक्रम धेरैहदसम्म कार्यान्वयनमा आएको छ ।
- सबै तहका समन्वय समितिलाई क्रियाशील बनाउने प्रयास गरिएको छ । अनुसन्धानकर्ता र अभियोजनकर्ताको राष्ट्रिय सम्मेलन तथा प्रादेशिक सम्मेलन आयोजना गरी अपराध अनुसन्धान र अभियोजनको कार्यलाई समन्वयपूर्ण रूपमा सञ्चालन गर्ने वातावरण निर्माण गरिएको छ ।
- समुदायमा सरकारी वकील कार्यक्रम सबै कार्यालयहरूबाट सञ्चालन गरिएको छ ।
- मुख्य न्यायाधिवक्तासँगको कार्यशाला आयोजना गरी समन्वयको आधार तयार गरिएको छ ।
- विधिविज्ञान विज्ञ र सरकारी वकीलको राष्ट्रिय कार्यशाला आयोजना गरिएको छ ।
- पूर्व महान्यायाधिवक्ता तथा पूर्व नायब महान्यायाधिवक्ताहरूसँग सुभाष लिई संस्थागत सुधारका प्रयासहरू अगाडि बढाइएको छ ।

- उत्कृष्ट कार्य सम्पादन गर्ने कर्मचारीहरूलाई पुरस्कृत गर्ने परिपाटी संस्थागत गरिएको छ । पुरस्कार वितरणको मापदण्ड तयार गरिएको छ । एटर्नी अफ दि इयरको घोषणा प्रारम्भ गरिएको छ ।

सरकार वादी मुद्दाको सफलतामा वृद्धि

सरकार वादी भएका मुद्दामा भएको कसुर कायम र सरकार उपर परेका रिट निवेदन खारेज भएको आधारमा सफलता प्रतिशत हेर्दा आर्थिक वर्ष २०७२/०७३ मा सफलता प्रतिशत ७०.०९ रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ मा सफलता प्रतिशत ६८.०० रहेको थियो । २०७४/०७५ मा सफलता प्रतिशत ७२.२८ रहेको छ । पछिल्लो आर्थिक वर्षको सफलता प्रतिशत हालसम्मको उच्च हो ।

वार्षिक कार्ययोजना तयारी

महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय समेतका सबै सरकारी वकील कार्यालयहरूको वार्षिक कार्ययोजना स्वीकृत भई योजना कार्यान्वयन गरिएको छ । पहिलो दुई वर्षभन्दा यो वर्ष कार्यान्वयन कार्ययोजना तयार गर्ने कार्यमा सरकारी वकील कार्यालयहरूले उत्साह देखाएका छन् । यद्यपि कार्यक्रम तय गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने विषयमा भने अभै थप जागरुकता आवश्यक देखिएको छ ।

नियम, नीति तथा निर्देशिकाहरू

योजना कार्यान्वयनको क्रममा संस्थागत सुधारका लागि आधार वर्षको रूपमा यो अवधि व्यतित भएको देखिएको छ । अभियोजनमा स्तरीयता एवम् एकरूपता कायम गर्ने समेतको उद्देश्य राखी तयार गरिएको अभियोजन नीति र मार्गदर्शन स्वीकृत भई सबैलाई सञ्चार गरिएको छ । मुलुकी अपराध संहिता समेतका नयाँ कानूनहरू जारी भएको सन्दर्भमा उक्त नीति तथा मार्गदर्शनको पुनरावलोकन गर्ने कार्य प्रारम्भ भएको छ । यसका अतिरिक्त महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट देहाय बमोजिमका निर्देशिका र मापदण्डहरू जारी भएका छन् :

१. महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय तथा मातहतका सरकारी वकील कार्यालयमा अतिरिक्त काम गरे वापत भत्ता उपलब्ध गराउने सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५
२. नेपाल सरकार वादी हुने फौजदारी मुद्दाको बहस पैरवी, प्रतिरक्षा तथा कानूनी राय सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५
३. सरकारी वकील कार्यालयको निरीक्षण तथा अभियोजन परीक्षण निर्देशिका, २०७५
४. पुस्तकालय व्यवस्थापन तथा संचालन निर्देशिका, २०७५
५. उजुरी/गुनासो व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७४
६. समुदायमा सरकारी वकील कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०७४
७. सर्वोच्च अदालतले गरेको कानूनको व्याख्या वा प्रतिपादन गरेको कानूनी सिद्धान्त कार्यान्वयनको अनुगमन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५
८. सरकारी वकीलको विशिष्टीकरण सम्बन्धी मापदण्ड, २०७५
९. सरकारी वकील तथा कर्मचारीलाई पुरस्कार प्रदान गर्ने सम्बन्धी मापदण्ड, २०७५
१०. सरकारी वकील तथा सरकारी वकील कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरूको आचार संहिता, २०७५
११. हिरासत अनुगमन सम्बन्धी निर्देशन, २०७३

सरकारी वकीलको कार्यसम्पादन सुधारका लागि विशेष निर्देशन र परिपत्रहरु जारी भएका छन् । यी दस्तावेजहरु सार्वजनिक पनि गरिएको छ । यद्यपि कार्यान्वयनको पक्षमा भने सरकारी वकीलहरुले थप क्रियाशीलता देखाउनु पर्ने आवश्यकता छ ।

मानव संशासन विकास

अभियोजन प्रशिक्षण केन्द्रबाट सरकारी वकीलको सेवामा नयाँ प्रवेश गर्ने अधिकृतहरुलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४, फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ र फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ समेतका नयाँ कानूनहरुको कार्यान्वयनका लागि विभिन्न चरणमा सरकारी वकील र सहायक कर्मचारीहरुलाई प्रशिक्षण गरिएको छ । महिला तथा बालबालिकासँग सम्बन्धित कानूनी व्यवस्था र सोको कार्यान्वयनको विषयमा प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरियो । समावेशी समूहका सरकारी वकीलहरुको क्षमता विकासका लागि तीस कार्य दिनको क्षमता विकास प्रशिक्षण सञ्चालन गरियो । प्रशिक्षण प्रदायक निकायहरूसँग समन्वय गरी सरकारी वकीलको कार्य सम्पादनसँग सम्बन्धित विभिन्न विषयमा विषयगत प्रशिक्षण प्रदान गरिएको छ ।¹

जनशक्ति व्यवस्थापन

महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय तथा सरकारी वकील कार्यालयहरुका दरबन्दीको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण भई दरबन्दी स्वीकृत भएको छ । मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयका लागि दरबन्दी स्वीकृत भइसकेको छ । गत वर्ष सरकारी वकीलको दरबन्दी ४९ जना र अन्य कर्मचारीहरुको दरबन्दी १४८ जना थप भएको छ । तर अझै पनि नयाँ संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्थाको कार्यान्वयनको क्रममा महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र मातहतको समग्र संरचनाको पुनरावलोकन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ । यसका लागि संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण समिति गठन भई कार्य प्रारम्भ भएको छ ।

सूचना प्रविधिमा सुधार

इ-एटर्नीको अवधारणा कार्यान्वयनका लागि योजनाको पहिलो वर्षदेखि नै कार्यक्रम स्वीकृत भई बजेट प्राप्त भएको छ । कार्य सम्पादनलाई प्रभावकारी बनाउन विभिन्न सफ्टवेयर निर्माण र कार्यान्वयन भएको छ । दुई वर्षदेखि मुद्दा व्यवस्थापन प्रणाली सम्बन्धी सफ्टवेयर लागू भएको छ । आगामी वर्षमा पनि सो कार्यक्रमलाई निरन्तरता प्रदान गरी सबै सरकारी वकील र कर्मचारीलाई कार्यालयले प्रयोगमा ल्याएको मुद्दा सम्बद्ध Case Management System (CMS) लगायतका सफ्टवेयरहरुको प्रभावकारी रूपमा प्रयोग गर्न सक्ने गरी प्रशिक्षण गर्न अभियानको रूपमा प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । सबै सरकारी वकील कार्यालयका लागि आधारभूत कम्प्युटर उपकरणका लागि बजेट निकासा गरिएको छ । जसमा ल्यापटप, डेस्कटप, प्रिन्टर, इन्भर्टर, राउटर र आवश्यक फर्निचरहरुको एक सेट सबै सरकारी वकील कार्यालयमा रहेको छ । इ-एटर्नी कार्यक्रम कार्यान्वयनका क्रममा प्रत्येक वर्ष विद्युतीय उपकरणहरू खरिद गरी आवश्यक व्यवस्थापन गरिएको छ । महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय अन्तर्गत बनेका प्रमुख सफ्टवेयरहरुको विवरण यसप्रकार रहेकोछ :

1.CMS (Case management system)	2.AMS(Assets management system)
3.ERMS(Employee Record management system)	4.CTS(Case tracking system)
5.WDS(Writ and defence system)	6.LMS (Library management system)
7. Case list Management system	8. email Management system

¹ योजनाको मध्यावधि मूल्यांकन गर्दा प्रशिक्षण प्रदान गरेका जनशक्तिको तथ्याकीय अवस्था समेत प्रस्तुत गरिनेछ ।

सूचना प्रविधि पद्धतिमा सरकारी वकीलको कार्य सम्पादनलाई आबद्ध गर्न सबै तहका जनशक्तिले निर्धारित सफ्टवेयरमा विवरण प्रविष्टी गरी इ एटर्नी कार्यक्रमलाई सफल र प्रभावकारी बनाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

सम्मेलनहरू

२०७३ सालमा नेपालका सरकारी वकीलहरूको प्रथम राष्ट्रिय सम्मेलन र नेपालका अनुसन्धानकर्ता र अभियोजनकर्ताको प्रथम राष्ट्रिय सम्मेलन समेत गरी दुई वटा राष्ट्रिय सम्मेलन सम्पन्न भई घोषणापत्र जारी भएका थिए । ती घोषणापत्रले सरकारी वकीलको व्यावसायिकता विकास र संस्थागत सुधारका लागि समग्र फौजदारी न्याय प्रणालीमा सुधारको अपेक्षा राखेको थियो । गत वर्ष नेपाल प्रहरीको आयोजना र महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको समन्वयमा प्रहरी र सरकारी वकीलको प्रादेशिक सम्मेलन समेत सम्पन्न भएको थियो । यस वर्ष २०७५ पौष ८ गतेदेखि १० गतेसम्म काठमाडौंमा नेपालका सरकारी वकीलको राष्ट्रिय सम्मेलन सम्पन्न भएको छ । सम्मेलनले फौजदारी न्याय प्रणालीको सुधार र सरकारी वकीलको व्यावसायिकता विकास एवम् संस्थागत सुधारका लागि मार्गदर्शन गर्ने गरी घोषणापत्र जारी गरेको छ । सम्मेलनमा भएका छलफल र घोषणापत्रहरूले सम्बोधन गरेका विषय र मूल्यहरूलाई सबै तहबाट कार्यान्वयन गर्नु पर्ने आवश्यकताबोध गरिएको छ ।

अनुसन्धान

योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र सरकारी वकील कार्यालयको कार्य सम्पादनसँग सम्बन्धित विभिन्न विषयमा वर्षेनी अनुसन्धानमूलक अध्ययनहरू भएका छन् । ती अध्ययन प्रतिवेदनका आधारमा महान्यायाधिवक्ताको वार्षिक प्रतिवेदनमा समस्या पहिचान गर्न र सुझाव प्रस्तुत गर्न समेत सहज भएको छ भने कार्य सम्पादनमा सुधार ल्याउनका लागि निर्देशन गर्नका लागि समेत आधार प्राप्त भएको छ । योजना अवधिमा भएका प्रमुख अनुसन्धानमूलक अध्ययनको विवरण यसप्रकार रहेको छ :

२०७३।०७४ मा भएका अनुसन्धानमूलक अध्ययन

क्र.सं.	विषय
१	सरकारी वकीलको विषयगत विशिष्टीकरण गर्ने सम्बन्धी अध्ययन
२	बैकिङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ ले परिभाषित गरेको कसूरको अनुसन्धान, अभियोजन र न्याय सम्पादनको अवस्था
३	सम्पत्ति सुद्धीकरण (मनि लाउण्डरिङ) निवारण ऐन, २०६४ ले परिभाषित गरको कसूरको अनुसन्धान, अभियोजन र न्याय सम्पादनको अवस्था
४	विद्युतीय कारोबारसम्बन्धी ऐन, २०६३ ले परिभाषित गरेको कसूरको अनुसन्धान, अभियोजन र न्याय सम्पादनको अवस्था
५	संगठित अपराध सम्बन्धी कानूनको प्रभावकारिता सम्बन्धी अध्ययन
६	वन र वन्यजन्तु सम्बन्धी अपराधको अनुसन्धान र अभियोजन सम्बन्धी अध्ययन प्रतिवेदन

२०७४।०७५ मा भएका अनुसन्धानमूलक अध्ययन

क्र.सं.	विषय
१	बाल न्यायसम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको विश्लेषण
२	कर तथा राजस्व सम्बन्धी मुद्दामा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त र दृष्टिकोणको अध्ययन

३	सरकारी प्रयोजनको लागि जग्गा अधिग्रहण सम्बन्धी कानून, प्रक्रिया र न्यायिक दृष्टिकोण समेत
४	विद्यमान फौजदारी कार्यविधि र फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ को तुलनात्मक अध्ययन तथा त्यसले सरकारी वकीलको भूमिकामा पारेका प्रभाव र अवलम्बन गर्नुपर्ने रणनीतिहरूको विषयमा अनुसन्धानमूलक अध्ययन
५	संवैधानिक विवादमा सर्वोच्च अदालतको दृष्टिकोण सम्बन्धमा अनुसन्धानमूलक अध्ययन
६	सरकार वादी मुद्दा नचल्ने सम्बन्धी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयका निर्णयहरूको अनुसन्धानमूलक अध्ययन
७	कर्मचारी सम्बन्धी विवादमा सर्वोच्च अदालतको दृष्टिकोण सम्बन्धमा

२०७५/०७६ मा भएका अनुसन्धानमूलक अध्ययनसम्बन्धी कार्यहरू

क्र.सं.	विषय
१	सार्वजनिक सम्पत्ति सम्बन्धी मुद्दाको अवस्था विषयक अध्ययन प्रतिवेदन
२	मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण ऐन, २०६४ को प्रभावकारिता मूल्यांकन
३	भूमिसम्बन्धी कानून, नीति, नजीर र सान्दर्भिक सामग्रीहरूको सर्वेक्षण
४	सरकारी वकीलहरूको वैयक्तिक विवरण र सोको विश्लेषण (उत्तराधिकार योजना निर्माणका लागि आधारको रूपमा)
५	कार्यालय अनुगमन तथा अभियोजन परीक्षण सम्बन्धी एकीकृत प्रतिवेदन
६	हिरासत अनुगमनको एकीकृत प्रतिवेदन
७	

भौतिक निर्माण

रणनीतिक योजनाले निर्धारण गरेका कार्यक्रम अनुसार कार्यबोझ बढी भएका जिल्लाहरूका भवन निर्माणलाई प्राथमिकतामा राखी नयाँ भवन निर्माण भइरहेको अवस्था छ। तुलनात्मक रूपमा अन्य कार्यक्रमभन्दा भवन निर्माणको कार्यले अपेक्षित नतिजा दिएको छ। योजना अवधिमा सरकारी वकील कार्यालयको भवन निर्माणका लागि कार्य गरिएको छ। हालको सरकारी वकील कार्यालयको भवन निर्माणको अवस्थालाई तल प्रस्तुत गरिएको छ।

क्र. सं.	विवरण	उच्च सरकारी वकील कार्यालय	जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय
१	नयाँ भवन	विराटनगर, जनकपुर, बागलुङ्ग, सुर्खेत, नेपालगञ्ज, जुम्ला (पुनर्निर्माणबाट), बुटवल (प्रदेश प्रमुखको कार्यालय रहेको), तुलसीपुर	संखुवासभा, सुनसरी, दोलखा, सिन्धुपाल्चोक, तनहुँ, कास्की, स्याङ्जा, बागलुङ्ग, मुस्ताङ, पर्वत, म्याग्दी, रुपन्देही, बाँके, दैलेख, मुगु, अछाम, कञ्चनपुर, रसुवा, रामेछाप, धनकुटा, सोलुखुम्बु, लमजुङ, नुवाकोट, रोल्पा र उदयपुर
२	निर्माणको अन्तिम चरणमा रहेका	हेटौँडा	ताप्लेजुङ, बाजुरा, धादिङ्ग र दार्चुला गुल्मी,
३	निर्माणाधीन	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको भवन र पोखरा	भापा, ओखलढुंगा, सिन्धुली, महोत्तरी, बारा, गोर्खा, अर्घाखाँची, सल्यान, प्युठान, रुकुम पश्चिम, बर्दिया, कालिकोट, डडेल्धुरा, तेह्रथुम, कैलाली, भोजपुर, बैतडी, सिराहा, सर्लाही, रौतहट, धनुषा, मोरङ, बाजुरा, हुम्ला
४	निर्माण प्रक्रियामा रहेका	इलाम, बुटवल, विशेष सरकारी वकील कार्यालय	पाँचथर, रौतहट, चितवन, दाङ, काठमाडौँ
५	अव प्राथमिकतापूर्वक बनाउनु पर्ने भवन	वीरगञ्ज, पाटन, दिपायल, ओखलढुंगा	पर्सा, सप्तरी (जग्गासहित), डोटी, बझाङ, भक्तपुर र जाजरकोट

६	जग्गा व्यवस्थापन गर्नु पर्ने	पाटन, ओखलढुंगा	भक्तपुर, सप्तरी, जाजरकोट, नवलपरासी पूर्व, रुकुम पूर्व
७	अन्य सरकारी वकील कार्यालयहरू चालु अवस्थामा रहेका छन् ।		

योजनाको पहिलो वर्ष (२०७४।०७४ मा उद्घाटन भएका भवनहरू ७

उच्च सरकारी वकील कार्यालय: सुर्खेत

जिल्ला सरकारी वकील कार्यालयहरू : दैलेख, दोलखा, सिन्धुपाल्चोक, संखुवासभा, सुनसरी, बागलुङ

योजनाको दोस्रो वर्ष २०७४।०७५ मा उद्घाटन भएका भवनहरू ५

उच्च सरकारी वकील कार्यालयहरू: नेपालगञ्ज, जुम्ला

जिल्ला सरकारी वकील कार्यालयहरू: रसुवा, रामेछाप, धनकुटा,

यस वर्ष उद्घाटन भएका भवनहरू ६

उच्च सरकारी वकील कार्यालय: तुलसीपुर

जिल्ला सरकारी वकील कार्यालयहरू: सोलुखुम्बु, लमजुङ, नुवाकोट, उदयपुर, रोल्पा

यसै आ.व.मा निर्माण सम्पन्न हुने भवनहरू ५

उच्च सरकारी वकील कार्यालय : हेटौँडा

जिल्ला सरकारी वकील कार्यालयहरू:: ताप्लेजुङ, दार्चुला, गुल्मी, बाजुरा

आगामी आ.ब. २०७६।०७७ मा निर्माण सम्पन्न हुने अवस्थाका भवनहरू १८

महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय

जिल्ला सरकारी वकील कार्यालयहरू: भ्वापा, तेह्रथुम, भोजपुर, सिरहा, बारा, अर्घाखाँची, प्युठान, सल्यान, रुकुम पश्चिम, बर्दिया, कैलाली, वैतडी, ओखलढुंगा, महोत्तरी, सिन्धुली, धादिङ, गोरखा,

यस वर्ष निर्माणका लागि सहमति प्राप्त भएका भवनहरू ३

उच्च सरकारी वकील कार्यालय: बुटवल

जिल्ला सरकारी वकील कार्यालयहरू: दाङ र चितवन

पाँच वर्षभित्र सबै सरकारी वकील कार्यालयहरूको नयाँ भवन निर्माण सम्पन्न भइसक्ने गरी कार्यक्रम तर्जुमा गरिएको छ । सार्वजनिक खरिद प्रक्रियाको बारेमा पर्याप्त जानकारी नभएको तथा निर्वाचनका कारणले समयमा भवन निर्माण सम्बन्धी कार्य सम्पन्न हुन सकेका छैनन् । तसर्थ भवन निर्माण प्रक्रियाको बारेमा सरकारी वकीलहरूलाई अभिमुखीकरण गर्न र भवन निर्माणको प्रभावकारी अनुगमनको आवश्यकता देखिएको छ ।

सरकारी वकीलको विशिष्टीकरण

सरकारी वकीलको व्यावसायिकता विकासका लागि थालनी गरिएको अर्को कार्यहो सरकारी वकीलको विशिष्टीकरण । महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयले सरकारी वकीलको विशिष्टीकरणका लागि मापदण्ड निर्धारण

गरी विभिन्न ७ वटा विषयमा विशिष्टीकरणको प्रशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम तयार भएको छ। ती विषयहरू यसप्रकार रहेका छन् :

क. संवैधानिक कानून	ख. कर तथा राजस्व	ग. सेवा कानून सम्बन्धी
घ. संगठित अपराध	ड. वैकिड कानून	च. सार्वजनिक सम्पत्ति संरक्षण
छ. भ्रष्टाचार नियन्त्रण		

उल्लिखित विषयका अतिरिक्त विद्युतीय अपराध, लैंगिक तथा बालसम्बन्धी विशिष्टीकृत प्रशिक्षणको पाठ्यक्रम बनाउने क्रममा रहेको छ। राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठानबाट संवैधानिक कानूनमा २२ जना र कर तथा राजस्व सम्बन्धी कानूनमा २५ जना र संगठित अपराध निवारण कानूनमा २५ जना सरकारी वकीलहरूलाई विशिष्टीकरण सम्बन्धी १५ कार्य दिनको प्रशिक्षण समेत सम्पन्न भएको छ। मापदण्ड बमोजिम १८ जना सरकारी वकीलहरूलाई संवैधानिक कानूनमा र १२ जना सरकारी वकीलहरूलाई राजस्व कानूनमा विशिष्टीकृत सरकारी वकीलको रूपमा महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको व्यवस्थापन समितिबाट सूचीकृत समेत गरिएको छ। यसै वर्ष थप तीन वटा (वैकिड कानून, सार्वजनिक सम्पत्ति संरक्षण र लैंगिक तथा बाल न्याय) विषयमा विशिष्टीकरणसम्बन्धी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम रहेको छ। त्यसै गरी विशिष्टीकरणको प्रमाणपत्र प्राप्त सरकारी वकीलहरूलाई वार्षिक रूपमा पुनर्ताजकी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ।

नमूना सरकारी वकील कार्यालयको घोषणा

प्रत्येक प्रदेशका एउटा जिल्ला सरकारी वकील कार्यालयलाई नमूना सरकारी वकील कार्यालयको रूपमा घोषणा गरी सो कार्यालयबाट प्रवाह गरिने सेवालाई प्रभावकारी र उदाहरणीय बनाउने कार्यक्रम अन्तर्गत प्रदेश नं १ को सुनसरी, प्रदेश नं. २ को धनुषा, प्रदेश नं. ३ को ललितपुर, गण्डकी प्रदेशको कास्की, प्रदेश नं. ५ को रुपन्देही, कर्णाली प्रदेशको सुर्खेत र सुदूर पश्चिम प्रदेशको कञ्चनपुरलाई नमूना सरकारी वकील कार्यालयको रूपमा विकास गरिएको छ। नमूना सरकारी वकील कार्यालयहरूका लागि १५ बुँदे कार्यादेश समेत दिइएको छ। नमूना कार्यालयहरूले कार्यादेश बमोजिम कार्य सम्पादनलाई प्रभावकारी बनाई सेवा प्रवाहलाई नमूनाको रूपमा सञ्चालन गर्नु पर्ने दायित्व छ। ती कार्यालयहरूको कार्य सम्पादनमा सुधारका लागि ती कार्यालयहरूको प्रभावकारिता हेरी थप ७ वटा कार्यालयहरूलाई नमूना कार्यालयको रूपमा घोषणा गरी सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउदै जानु उपयुक्त देखिएको छ।

कार्यालय अनुगमन

मातहतका कार्यालयहरूको कार्य सम्पादनको अवस्थाका बारेमा अनुगमन गर्न प्रारम्भ गरिएको छ। योजनाको पहिलो वर्षमा २६ वटा कार्यालयहरू अनुगमन भए। दोस्रो वर्ष विभिन्न ३० भन्दा बढी जिल्लाको अनुगमन गरिएको छ। यस वर्ष कार्यालय अनुगमनलाई अभियानको रूपमा लगाइएको छ। हालै मात्र विभिन्न ९ वटा अनुगमन समूहले एकैचरणमा २६ जिल्लामा अनुसन्धान र अभियोजनको अनुगमन गरिएको छ। यो अनुगमनबाट सरकारी वकीलको कार्य सम्पादन खास गरी संहिताको कार्यान्वयनको अवस्थाको बारेमा जानकारी लिन सहयोग पुगेको छ, भने कार्य सम्पादनमा सुधारका लागि मार्गदर्शन समेत प्रदान भएको छ।

12

² अनुगमनको एकीकृत प्रतिवेदन तयार गरी प्रकाशित गरिनेछ। यो अनुगमनले दण्ड र पुरस्कारका लागि समेत निर्णय लिन सहयोग पुग्ने देखिएको छ।

सवारी साधनको अवस्था

सबै सरकारी वकील कार्यालयको भौतिक स्थितिलाई साधन सम्पन्न बनाउने प्रक्रियामा मोटर बाटोको सुविधा भएका सबै सरकारी कार्यालयमा चार पाङ्ग्रे सवारी साधनको व्यवस्था गर्न प्रयत्न गरिएको छ । यद्यपि भोजपुर, खोटाङ, मनाङ, मुस्ताङ, सल्यान, डोल्पा, मुगु, हुम्ला, बाजुराका जिल्ला सरकारी वकील कार्यालयहरूमा मोटर पुर्याउन बाँकी नै छ । ती मध्ये हुम्ला र डोल्पामा कार्यालयकासम्मको सडकको पहुँच कायम हुन बाँकी नै छ ।

प्रकाशन

नयाँ संवैधानिक व्यवस्थासँग तादम्यता कायम गर्न सरकारी वकील दिग्दर्शन पुनरावलोकन गरिएको छ । हालसम्म भएका अनुसन्धानका प्रतिवेदनहरूको सारसंक्षेप प्रकाशन भएको छ । मानव मर्यादा विरुद्धको अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाका बारेमा स्रोत पुस्तिका, जीउ ज्यान विरुद्धका अपराध र आर्थिक समाजिक अपराधको प्रवृत्तिगत अध्ययन लगायतका पुस्तकहरू प्रकाशन गरिएका छन् । सरकारी वकीलको कार्य सम्पादनसँग सम्बन्धित नजीरहरूको सारसंक्षेप तयार पारिएको छ । हिरासत अनुगमन प्रतिवेदन तथा सरकारी वकील कार्यालयको अनुगमनको एकीकृत प्रतिवेदन प्रकाशित गरी सरकारी वकीलहरू र सरोकारवाला निकायहरू समक्ष वितरण गरिएको छ । सरकारी वकीलको व्यावसायिकता र स्वच्छ सुनुवाई सम्बन्धी स्रोत पुस्तिका तयार भएका छन् । मुलुकी अपराध संहिता तथा फौजदारी कार्यविधि संहितासम्बन्धी स्रोत सामग्री र संवैधानिक कानून स्रोत सामग्री प्रकाशित भएका छन् । प्रोसिच्युसन जर्नल नियमितरूपमा प्रकाशित छ । यसै वर्षदेखि अभियोजन जर्नल नामक नेपाली भाषाका अनुसन्धानमूलक लेख रचना समावेश भएको प्रकाशन प्रारम्भ भएको छ । सरकारी वकीलहरूको दक्षता विकास र कार्य सम्पादनमा सुधारका लागि प्रकाशन गरिएका यी सामग्रीहरूलाई कार्य सम्पादनसँग आबद्ध गर्न सकिएमा मात्र संस्थागत प्रयासको सार्थकता रहन्छ ।

अध्ययन । अवलोकन भ्रमण

विगतमा अत्यन्त सीमित रूपमा मात्र प्राप्त हुने वैदेशिक अध्ययनको अवसरका क्रमशः विस्तार हुँदै आएको छ । सरकारी वकीलहरूले अन्य मुलुकहरूको अभ्यासको अवलोकन गर्ने प्रयास प्रारम्भ भएको छ ।

आ.व. २०७३।०७४ मा भएको अवलोकन भ्रमण : २० जना

आ.व. २०७४।०७५ मा भएको अवलोकन भ्रमण : ४५ जना

आ.व. २०७५।०७६ मा भएको अवलोकन भ्रमण: ५४ जना

वैदेशिक भ्रमणबाट अन्य मुलुकले अवलम्बन गरेका सफल अभ्यासहरूको बारेमा जानकारी लिई सुधारका कार्यहरू थालनी गर्न सहयोग पुगेको छ । सरकारी वकील तथा कर्मचारीहरूको कार्य सम्पादनमा उत्प्रेरित तुल्याएको छ । यो विषयलाई संस्थागत र वस्तुगत बनाउनका लागि मापदण्ड बनाएर अगाडि बढ्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

योजनाले प्रक्षेपण गरेका तर कार्यान्वयन हुन बाँकी कार्यक्रमहरू

महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको दोस्रो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजनाले प्रक्षेपित गरेका कार्यक्रमहरू मध्ये हालसम्म सुरु नै नभएका कार्यक्रमहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् :

१. स्वच्छ सुनुवाईको अवस्था सम्बन्धी अनुसन्धानमूलक अध्ययन
२. अपराध अनुसन्धानमा दोभाषेको सेवा प्रदान गर्ने कार्यविधि

३. साक्षीकौ दैनिक भ्रमण भत्ता सम्बन्धी निर्देशिका
४. महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमा अभियोजन अनुगमन मूल्याङ्कन महाशाखाको सुदृढीकरण
५. साक्षी परीक्षण दिग्दर्शन पुनरावलोकन
६. गम्भीर प्रकृतिका मुद्दामा विषयगत रूपमा कार्य सञ्चालन कार्यविधि निर्माण
७. मुद्दाको बर्गीकरण, दायरी, दर्ता, लगत कट्टा र मिसिल व्यवस्थापन सम्बन्धी निर्देशिका
८. सरकार वादी मुद्दाको पुनरावेदन गर्ने नगर्ने सम्बन्धी मापदण्ड निर्माण
९. सर्वोच्च अदालतबाट भएका कानूनको व्याख्या र प्रतिपादन गरेका कानूनी सिद्धान्तको कार्यान्वयनसम्बन्धी कार्यशाला
१०. सरकारी वकील र कर्मचारीहरुको उच्च अध्ययनका लागि अध्ययन र विदाको मापदण्ड
११. विदेशमा सरकारी वकीलहरुलाई उच्च अध्ययनका लागि पठाउने
१२. जनशक्ति व्यवस्थापन र विकास योजना
१३. स्वीकृत मापदण्ड बमोजिम सवारी साधनको व्यवस्थापन
१४. कानूनी रायका सम्बन्धमा सरोकारवालाहरूसँग छलफल
१५. समन्वय समितिका निर्णयहरुको कार्यान्वयन अवस्थाको समीक्षा
१६. अभियोजन प्रशिक्षण केन्द्रको सुदृढीकरण
१७. अपराधशास्त्रीय अनुसन्धान केन्द्रको सुदृढीकरण
१८. प्रतिरक्षाका लागि सम्पर्क व्यक्तिहरूसँगको बैठक
१९. सरुवा र वैदेशिक भ्रमण मापदण्ड निर्धारण
२०. उच्च सरकारी वकील कार्यालयहरुबाट योजना कार्यान्वयनको अनुगमन
२१. Training Need Assessment

योजना कार्यान्वयनका चुनौती

योजनाले प्रक्षेपण गरे बमोजिमको स्रोत साधन पर्याप्त मात्रामा प्राप्त हुन सकेको छैन । योजना कार्यान्वयनका लागि अभ्यस्त हुन र नियमित समीक्षा गर्ने बानी विकास गर्नु पर्ने छ । रणनीतिक योजना औपचारिक दस्तावेज होइन सुधारको मार्गचित्र हो भन्ने भाव सबैमा विकास गर्नु पर्नेछ । यसका लागि सबै जनशक्ति क्रियाशील हुनुपर्ने आवश्यकता छ । नियमित मुद्दाको काम कारवाहीको कार्यबोभसँगै योजना कार्यान्वयनका लागि क्रियाशील हुनु पर्ने अवस्था छ । अझै पनि सबै पक्षबाट योजना प्रति अपनत्वभाव विकास गर्न र त्यसलाई संस्थागत सुधारको आधारको रूपमा लिने संस्कार स्थापना गर्नु पर्नेछ । प्राप्त स्रोत साधनलाई उपयोग गर्न थप प्रयास गर्नुपर्ने अवस्था छ । थप स्रोत प्राप्तिका लागि पनि क्रियाशीलताको आवश्यकता रहेको छ । निर्धारित समयमा कार्य गर्ने संस्कृति निर्माण गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । योजनाले प्रक्षेपण गरेका कार्यक्रमको कार्यान्वयनबाट सरकारी वकीलको कार्य सम्पादनमा गुणात्मक अभिवृद्धि हुनु आवश्यक छ । सरकारी वकीलको सेवा लिने सेवाग्राहीको सन्तुष्टि र सरकारी पक्षको प्रभावकारी प्रतिनिधित्व र प्रतिरक्षाबाट नै योजनाको सही सफलता र उपलब्धि मूल्यांकन हुने हुँदा यस दिशामा सबैको साभा प्रयत्न आवश्यक देखिएको छ ।

निष्कर्ष:

महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय संस्थागत सुधारका प्रयाससहित अगाडि बढेको छ । योजनाबद्ध रूपमा कार्य गर्न थालिएको छ । हिजोको तुलनामा सुधारका कार्यहरू अगाडि बढेका छन् । सुधार अरुले गरिदिने विषय होइन । हामी योजना कार्यान्वयनमा अभ्यस्त देखिएका छैनौ । आलोचना गरेर मात्र अवको संस्था अगाडि

बद्धैः । अब सबैले आ-आफ्नो तहमा नेतृत्व लिनु पर्दछ । गुनासो व्यवस्थापन गर्नु पर्दछ । स्रोत साधन र अवसरको न्यायोचित वितरणले नै संस्थागत सुधारका लागि सहयोग गर्दछ । अब सुधारको कार्यमा प्रतिस्पर्धा गर्नु पर्दछ । नतिजामा सुधारका कार्यले अग्रसरता ल्याउनु पर्दछ । उपलब्ध स्रोत साधनको उचित उपयोग गर्नु पर्दछ । जनविश्वास आर्जन गर्नका लागि आचरण र व्यवहारमा सुधार हुन आवश्यक छ । संस्था भनेको सबै जनशक्तिको साझा योग हो । हाम्रो संस्था राम्रो बनाउने दायित्व पनि हामीसँगै छ । तसर्थ सुधारको प्रतिबद्धता सहित सरकारी वकीलको व्यावसायिकता विकास र सरकारी वकील कार्यालयको संस्थागत सुधारमा अग्रसर हुन सबैमा हार्दिक अनुरोध छ । मध्यावधि मूल्यांकनपछि योजनाबद्ध विकासको प्रक्रिया भन प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाउने गरी यहाँहरु सबैको रचनात्मक टिप्पणीको अपेक्षा राखिएको छ ।

छलफल कार्यक्रममा राखिएका अपेक्षाहरु

योजनाको मध्यावधि मूल्यांकनको क्रममा कार्यक्रमका सहभागीहरुबाट देहायका विषयमा केन्द्रित भई छलफल हुने अपेक्षा राखिएको छ :

१. योजनाको परिदृश्य, परिलक्ष्य र मूल्यहरुमा परिवर्तनको आवश्यकता छ ?
२. रणनीतिक योजना कार्यान्वयनमा यहाँहरुले गर्नु भएको प्रयासका बारेमा संक्षेपमा प्रकाश पारिदिनु हुन्छ कि ?
३. योजना कार्यान्वयनका लागि यहाँहरुको अग्रसरतामा भएका सुधारका कार्यक्रमहरु जसले अरुलाई पनि सुधारका लागि अग्रसर हुन सहयोग पुग्दछ, त्यस्ता विषयमा प्रकाश पारिदिनु हुन्छ कि ?
४. योजना कार्यान्वयनबाट सरकारी वकीलको कार्य सम्पादन, व्यावसायिकता विकास र संस्थागत सुधारमा के कस्तो सहयोग पुगेको छ ?
५. योजनाले प्रक्षेपण गरेका लक्ष्य, रणनीतिहरु र क्रियाकलापलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न के कस्तो प्रबन्ध गरिनु पर्दछ ?
६. योजना कार्यान्वयनबाट प्राप्त भएका उपलब्धिलाई सरकारी वकीलको कार्य सम्पादनसँग आबद्ध गर्न के गर्नु पर्दछ ? सरकारी वकील कार्यालयको कार्य सम्पादनको गुणस्तर सुधार गर्न थप के कस्ता रणनीति तथा क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्नु उपयुक्त हुन्छ ?
७. मुलुकी संहिता तथा नयाँ बनेका कानूनले सरकारी वकीलको कार्य सम्पादनमा थप गरेको जिम्मेवारीलाई प्रभावकारी रूपमा सम्पादन गर्न योजनामा थप के कस्ता कार्यक्रमहरु समावेश गर्नु उपयुक्त हुन्छ ?